

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE

LAUSUNTO

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta. (VN/9727/2025)

ETENE kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta.

Esityksen tavoitteena on tarkentaa vammaispalvelulain soveltamisalaa koskevaa säännöstä siten, että voidaan varmistaa vammaispalvelulain säilyminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, joka turvaa eri elämänvaiheissa elävien vammaisten henkilöiden erityispalveluiden saatavuuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Tavoitteena on myös turvata hyvinvointialueiden edellytykset rahoittaa vammaispalvelut.

ETENE lausuu kannanottonaan seuraavaa.

ETENE pitää tärkeänä, että lainsäädännöllä pyritään varmistamaan vammaispalvelujen kohdentumista henkilöille, joiden toimintarajotteet johtuvat vammasta tai sairaudesta ja joiden tuen tarve poikkeaa elämänvaiheeseen tavanomaisesti liittyvästä. Pyrkimyksenä on turvata eri elämänvaiheissa elävien vammaisten henkilöiden erityispalveluiden saatavuus sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. ETENE pitää tätä linjausta perusteltuna ja eettisesti kannatettavana.

Samalla on tärkeää varmistaa, että sääntely johtaa tosiasiallisesti yhdenmukaiseen soveltamiseen koko maassa. Mikäli tulkintakäytännöt eroavat hyvinvointialueittain, vaarana on, että palvelujen piiri laajenee niillä alueilla, joilla kriteerit ovat väljemmät. Tämä voi johtaa siihen, että sääntelyn tavoitteet eivät toteudu, ja resurssien kuormittuessa kaikkein eniten tukea tarvitsevien oikeus saada tarvitsemansa palvelut, vaarantuu. Toisin sanoen, jos palvelujen tarjonta ei lisäännä ja palvelujen piiriin kuuluvien määrä laajenee, niin palvelujen tarjonta sitä eniten tarvitseville voi heikentyä.

ETENE pitää kannatettavana, että säännösehdoituksessa pyritään korostamaan toimintarajotteesta johtuvaa välttämätöntä avun ja tuen tarvetta, joka poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Ilmaisuu on kuitenkin edelleen tulkinnanvarainen, ja se antaa asiakkaan palveluntarvetta arvioivalle viranhaltijalle merkittävää harkintavaltaa. Valtakunnallisesti yhtenäisen soveltamisen ja vammaisten henkilöiden keskinäisen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi hyvinvointialueille tulee antaa ohjausta säännöksen soveltamisessa.

Esityksen valmistelussa on tärkeää huomioida myös Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet, kuten vammaisten henkilöiden oikeuksista tehty yleissopimus. Sopimus edellyttää, että vammaisilla henkilöillä on oikeus saada tarvitsemiaan palveluita ilman syrjintää ja yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lainsäädännön muutoksilla ei saa vaarantaa tämän velvoitteen toteutumista.

Lisäksi ETENE korostaa, että asiakaslähtöisyyden ja palvelujen pitkäjänteisyyden turvaaminen edellyttää, että yksittäistä henkilöä ei siirrellä palvelujärjestelmässä eri sektorien välillä (esim. peruspalvelut, vammaispalvelut, lastensuojelu). Palvelujen kokonaisvaltainen arviointi ja koordinaatio ovat erityisen tärkeitä henkilöille, joiden toimintakyky on pitkäaikaisesti rajoittunut ja jotka tarvitsevat jatkuvaa tukea.

ETENE huomauttaa, että sääntely, jolla pyritään yhdellä säännöksellä ohjaamaan kaikkia diagnosoiryhmiä ja elämäntilanteita, voi aiheuttaa eettisiä ongelmia, mikäli se johtaa epäselvyyksiin palvelujen saatavuudessa tai asiakkuuden pirstaloitumiseen. Tämä voi kuormittaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, joilla ei ole resursseja tai kykyä hakea oikeuksiaan monimutkaisessa järjestelmässä.

ETENE kiinnittää huomiota siihen, että esityksen sääntely voi johtaa tilanteisiin, joissa vammaisuuden tai siitä johtuvan tuen tarpeen osoittaminen edellyttää toistuvaa todistelua, erityisesti ikääntyneiltä henkilöiltä. Tällainen kehitys voi lisätä hallinnollista taakkaa ja muodostaa esteen palvelujen saannille, erityisesti niille, joilla ei ole resursseja tai kykyä hakea oikeuksiaan monimutkaisessa palvelujärjestelmässä. On tärkeää varmistaa, että vammaispalvelujen myöntämisen edellytykset perustuvat yhdenmukaisiin ja selkeisiin kriteereihin ja että pitkäaikainen toimintakyvyn rajoite tunnustetaan ilman tarpeetonta uudelleenarviointia.

ETENE suosittaa, että esityksen jatkovalmistelussa kiinnitetään erityistä huomiota säännöksen täsmentämiseen, valtakunnallisen ohjeistuksen laatimiseen sekä siihen, että palvelujen saatavuus ja laatu voidaan turvata niille, joille ne ovat välttämättömiä osallisuuden ja ihmisarvoisen elämän kannalta.